

Associació Veïns Nació Antic Burjassot

L'agricultura de reg: conreu intensiu de coneixement

Vuit séquies majors o "séquies mare" constitueixen la xarxa que rega l'Horta de València i que s'anomenen també Séquies de la Vega. Aquesta xarxa té el seu origen en temps dels romans, es va millorar durant la presència musulmana i es va ampliar i completar en èpoques posteriors.

Aquestes séquies són: Reial de Montcada, Tormos, Mestalla, Rascanya, Quart-Benàger-Faitanar, Mislata, Favara i Rovella. Les quatre primeres reguen l'Horta Nord i les altres quatre discorren per l'Horta Sud.

L'aigua és captada del mateix llit del Túria mitjançant una sèrie d'assuts, menudes preses de contenció a través de les quals es canalitza l'aigua del riu a la xarxa de séquies. Cada séquia té dret a una quantitat d'aigua que està en funció de les fanecades que ha de regar.

Ja dins la séquia, el sistema de distribució es configura en una sèrie de ramals o obertures que té al llarg del seu recorregut amb la finalitat de poder controlar la quantitat d'aigua que es desvia rebent diferents noms segons les seues característiques: rolls, rollets, partidors, bracets, boqueries, alters, cadiretes, canys,.... Quan l'obertura té per finalitat eliminar l'excés d'aigua que porta una séquia (o bé l'excés de la que li correspon dur per drets històrics en determinats moments) vessant-la de nou al curs del riu, o a una altra séquia, aquesta obertura es denomina "derramador".

La Reial Séquia de Montcada és un dels sistemes hidràulics més antics de les terres valencianes. No se sap exactament la data que va ser construïda ni en quines condicions (els historiadors no han trobat referències exactes). Aquesta séquia passa per vint-i-un pobles de l'Horta Nord i, de les quinze pedanies de l'Ajuntament de València, en rega nou d'elles. Té una longitud de 32,8 quilòmetres fins a la seua desembocadura en el barranc de l'Arif entre Puçol i Sagunt. Rega una superfície de 6.343 hectàrees.

Aquesta séquia gaudeix d'autonomia, concedida en l'època de Jaume I pel mateix rei que, l'any 1239, la reservà per a ell com a continuació dels bens de l'estat musulmà que va conquerir.

El 9 de maig de 1268 va fer donació d'ella al conjunt de llauradors i veïns dels pobles de l'horta que feien ús de les seues aigües per regar. A partir d'aquell moment ja no s'hauran de pagar impostos al rei per l'ús de l'aigua i es podrà governar autònomament: "Per nos y per nosaltres otorguem que vos donen la cequia de Montcada, franca de tota servidumbre de tribu real o personal".

Naix aleshores la Comunitat de Regants de la Reial Séquia de Montcada que actualment té la seua seu a la Casa Comuna de Montcada i inaugurada el 4 de desembre de l'any 1953. La seua experiència associativa, de més de set segles, constitueix una solera que refrenden els fets.

La Casa Comuna la formen 15.300 comuners, que passen a ser-ho pel fet de posseir terres i perquè no existeix altra manera de poder disposar de l'aigua necessària per al regadiu dels seus camps. Els comuners paguen un "sequiatge" amb el qual es manté la Casa Comuna. El sequier major i president s'encarrega de regularitzar des de Paterna fins a Puçol el drenatge de regadiu i també de coordinar als síndics que, en nombre de dotze, representen els regants de cadascuna de les demarcacions.

Quatre o cinc vegades a l'any es reuneix el tribunal per tal de solucionar els conflictes entre els regants quan es presenten les respectives denúncies. A aquest punt s'arriba quan no hi ha acord entre ells i es duen a terme els tribunals presidits pel president i dos síndics.

Globalment la Séquia de Montcada es troba entre les millors i més organitzades. A això contribueix en gran manera la seua extensió i la claredat del seu sistema organitzatiu.

L'ordenació del reg és per torn setmanal corresponent dos dies a cada sector. Ja en els braçals, es rega pel propietari "a tall arreu", és a dir, de dalt cap a baix, sense programació temporal.

La casa Assut de la Séquia de Montcada rau a Paterna i allí comença el seu recorregut. En aquesta casa viu un guarda que s'encarrega d'obrir la comporta per captar l'aigua del riu i canalitzar-la a la séquia. La quantitat d'aigua que l'assut rep sempre està en funció del cabal del riu, mesurat amb els mitjans tècnics adients.

Per un privilegi concedit per Jaume I el 1321, la Séquia de Montcada devia cedir, en temps d'escassetat d'aigua una part del seu cabdal a les séquies de Mestalla, Favara, Rascanya i Rovella. En eixe cas, s'organitzaven tandes de repartiment de l'aigua (d'ahí ve el nom de "tandera" a la comporta que permet passar una part de l'aigua de la Séquia de Montcada al sistema de les altres séquies). Amb la regulació de l'aigua del riu pels embassaments, aquest privilegi històric ha caigut en desús.

Una vegada a l'assut, l'aigua de la Séquia de Montcada, comença el seu recorregut: de Paterna fins a Puçol. Quan li toca aigua a l'horta de Burjassot, el síndic li

Associació Veïns Nucli Antic Burjassot

comunica al guarda l'obertura dels diferents rols per l'ordre que correspon i que sempre és el mateix. Cada guarda té assignat un nombre de rols. La quantitat de rols per poble depèn de les fanecades de terra que tinga el mateix.

Cada rol té diversos regants que s'organitzen pel sistema de "tandes": a trenc d'alba els regants es reuneixen al lloc que tenen acordat per a l'"oberta". Allí van a "tandar-se", és a dir, a organitzar els torns de reg amb el guarda. Sempre es rega en el mateix ordre—"a tall arreu"—, però si no s'acudeix a l'eixida del sol, es perd el torn de reg i el llaurador s'haurà d'esperar a què acabe l'últim que s'ha tandat per tal que li torne l'aigua a ell. En períodes de sequera, el qui no s'ha tandat, potser es quede sense possibilitat de regar.

Quan li arriba el torn a un llaurador per regar la seua terra posa la "parà" que és la post de fusta que s'utilitza per parar l'aigua al ramal del reg del seu camp. A continuació va obrint les "boqueres" que donen pas a l'aigua dins del camp. Si el toll d'aigua és abundant i, per tal de permetre que la terra s'amere bé i quede correctament regada, el llaurador deixa passar al regant seguint una part de l'aigua i, d'aquesta manera s'aconsegueix que l'aigua entre a poc a poc en el primer camp alhora que permet avançar el reg al camp següent.

Els dies de reg, el guarda i el síndic van seguint el procés estant a l'aguait de com va l'aigua i vetant perquè s'acomplisca amb l'ordre establert. En el cas que es produísca qualsevol conflicte que no puga ser resolt "amb bona voluntat" i s'interprete que ha existit una infracció a la normativa establerta, es realitza una queixa formal la qual es tractarà i quedarà resolta, com deiem més amunt, als tribunals que, per atal fi, funcionen en la Casa Comuna.

Realment el sistema de regadiu de l'horta de València no ha patit modificacions al llarg dels anys. El mètode de "reg a manta" també anomenat "d'inundació" és el més tradicional i i el més usual fins a finals del segle XIX, quan començà a utilitzar-se el sistema de reg localitzat. Dins l'Horta de València no es desconeixen altres formes de reg; és simplement que s'ha acostumat les nostres terres a rebre aigua en abundància quan es necessita i, sense eixe hàbit no produïren com ho fan. Ni tan sols les pluges ens lliuren de regar.

Es considera que aquest mètode de reg afavoreix el malbaratament de l'aigua, però la perícia del bon llaurador i la seua experiència fan que el repartiment de l'aigua—mitjançant posts o taules de fusta, boles de fang o cendra per "estanyar" les parades i altres recursos utilitzats— siga el més adequat possible. Ningú com el llaurador és coneixedor de la capacitat de filtrat del sòl fins arribar al seu punt de saturació i, ningú com ell sap

aprofitar el cabdal que rep sols per un temps determinat.

Thomas F. Glick, professor d'història medieval a la Boston University, és un dels millors coneixedors del regadiu valencià. Ell considera que "canviar aquest sistema de séquies obertes, d'aigua moguda per la gravetat, per un altre d'entubaments amb motors i sistemes de goteig implica, si més no, la desestabilització de les comunitats de regants i llauradors. Aquesta és una qüestió que ningú no ha tingut en compte d'una manera seriosa, no han tingut ni un sol pensament envers les organitzacions socials."

En relació a la previsió d'anys de vida que el professor li dona al conreu tradicional de l'horta dirà: "... Crec que la modernització que preconitzen els enginyers hidràulics basant-se no en fets, sinó en una sèrie de suposicions, els ha convençut que el reg original és menys eficient, però sense tenir en compte els costos socials. No tenen ni idea de la història de la cultura del segle XX, que està farcida de projectes de modernització que han fracassat. Molts aspectes de la revolució verda han fracassat després d'un període de vint o vint-i-tants anys, un temps suficient perquè els pobles perden el saber que tenien. Aquest agricultura de reg és un tipus de conreu intensiu de coneixement."

Dins la història de la nostra horta i formant part de l'anecdotalari de succeïts a les terres de la contornada, ens remuntem als anys en què la séquia encara tenia els seus marges de terra i pedra. Hi hagué una ocasió en què la força de l'aigua arribà a trencar els marges anegant les terres de debò. L'aigua anava excarvant i eixint-se'n, botà la via i, amb la seua força s'emportava els marges i entrava als camps escampant-se de valent. L'aigua arribà molt prop de Borbotó. Quan se'n adonaren els llauradors i comunicaren els fets, van vindre els guardes i el president de la séquia i s'hagué de tallar l'aigua de l'assut.

Aquest és sols un episodi entre els molts que de segur han viscut, al llarg dels segles, les terres de la nostra horta i les generacions dels seus fidels protectors, els qui de sol a sol han posat en la terra l'esperança i l'esforç, han cuidat amb mirament allò pel que han lluitat, han rebut amb alegria i agraïment el fruit del seu treball i han sabut compartir-lo amb els qui estan al seu voltant. Són l'exemple que tenim més a prop de la verdadera saviesa, d'allò que deu ser la nostra vida. Són els nostres llauradors.

Per a ells el nostre reconeixement, respecte i admiració.

Amparo Alonso

Fonts:

- Informació de primera mà: conversa amb José Alonso Andrés.
- Estudi monogràfic "Assuts i Séquies" (Ajuntament de Paterna).
- "Itinerario didáctico: La Real Acequia de Moncada" (Caja Rural de València)
- Entrevista a Thomas F. Glick (http://www.uv.es/metode/numero22/38_22.html)